

Sociological Analysis of Social Feeling in Tehran

Seyyed Mustafa Hosseini¹ | Faizullah Nowrouzi² | Talia Khadimian³

1. Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.
E-mail: seyedmostafahosseini748@gmail.com
2. Corresponding author, Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran. Email: F.nouroozi@iau-tnb.ac.ir
3. Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.
E-mail: t_khademian@iau-tnb.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: Research Article</p> <p>Article history: Received: 09 January 2023 Received: 17 July 2023 Accepted: 29 August 2023 Published online: 22 September 2023</p> <p>Keywords: Social Commitment, Socialization, Religiosity, Life Satisfaction, Frequency of Exchange, Sense of Anomie.</p>	<p>The purpose of this article is to examine the degree of social sentiment in the city of Tehran and to attempt to quantify the variables that are examined in this investigation.</p> <p>This research was conducted utilizing a quantitative approach and a survey. The sample size was ascertained utilizing Cochran's formula, and 384 adults who were residents of Tehran city and were at least 18 years old were surveyed via questionnaire and multistage cluster probability sampling. The reliability of the research was ascertained via face validity, while its reliability was assessed using Cronbach's alpha.</p> <p>According to the findings, the mean level of social commitment among the participants is 3.8, socialization is 3.9, religiosity is 3.0, life satisfaction is 2.7, exchange frequency is 3.2, and anomie is 2.1. The correlation coefficients between each of these variables and the dependent variable are as follows: -0.22, 0.65, 0.53, 0.35, and 0.14, respectively. At a level of significance below 5%, every hypothesis was validated.</p> <p>With the exception of the sentiment of anomie, which exhibits an inverse relationship with the dependent variable, the sentiment of social commitment is positively correlated with all other variables. The degree of social commitment exhibited by individuals of varying levels of education varies, with men demonstrating a greater degree of commitment than women. 2R equals 53% as well. The results validate the significant influence of the aforementioned variables on the perception of social commitment, which can assist government officials in formulating policies and conducting planning.</p>

Cite this article: Hosseini, S. M., Nowrouzi, F., & Khadimian, T. (2023). Sociological Analysis of Social Feeling in Tehran. *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 12 (3), 463-478. <https://doi.org/10.22059/jisir.2023.353641.1373>

© The Author(s).

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jisir.2023.353641.1373>

تحلیل جامعه‌شناختی احساس تعهد اجتماعی در شهر تهران

سید مصطفی حسینی^۱ | فیض‌الله نوروزی^۲ | طلیعه خادمیان^۳

۱. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران. رایانامه: seyedmostafahoseini748@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران. رایانامه: F.nouroozi@iau-tnb.ac.ir
۳. گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران. رایانامه: t_khademian@iau-tnb.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۴/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۳۱

از آنجا که تعهد اجتماعی از مؤلفه‌های اصلی اخلاق و تعیین‌کننده نظم اجتماعی است، این مقاله با هدف بررسی میزان احساس تعهد اجتماعی شهروندان شهر تهران ارائه شده و در آن عوامل مؤثر بر این متغیر بررسی می‌شود. این تحقیق به روش کمی و از طریق پیمایش انجام شده است. حجم نمونه براساس فرمول کوکران مشخص شد و ۳۸۴ نفر از ساکنان بیش از ۱۸ سال شهر تهران از طریق نمونه‌گیری احتمالی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و با آن‌ها مصاحبه حضوری صورت گرفت. پایایی تحقیق با آلفای کرونباخ و اعتبار آن از طریق اعتباریابی صورتی حاصل شد. براساس یافته‌ها، میانگین احساس تعهد اجتماعی مردم ۳/۸، میزان اجتماعی شدن ۳/۹، میزان دینداری ۳/۰، رضایت از زندگی ۲/۷، فراوانی مبادله ۳/۲، احساس انومی ۲/۱ و ضریب همبستگی هر کدام از این متغیرها با متغیر وابسته به ترتیب ۰/۶۵ و ۰/۵۳ و ۰/۳۵ و ۰/۱۴ و ۰/۲۲- است. با سطح معناداری کمتر از ۵ درصد، همه فرضیه‌ها تأیید شدند. جز احساس انومی که با متغیر وابسته رابطه معکوس دارد، سایر متغیرها با احساس تعهد اجتماعی رابطه مستقیم دارند. احساس تعهد اجتماعی افراد در مقاطع تحصیلی مختلف با هم متفاوت و در مردان بیشتر از زنان است. R² نیز ۵۳ درصد است. نتایج تأثیر جدی متغیرهای اشاره‌شده بر احساس تعهد اجتماعی را تأیید می‌کند که می‌تواند به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مسئولان دستگاه‌های دولتی کمک کند.

کلیدواژه‌ها: اجتماعی‌شدن، احساس انومی، تعهد اجتماعی، دینداری، فراوانی مبادله.

استناد: حسینی، سید مصطفی، نوروزی، فیض‌الله و خادمیان، طلیعه. (۱۴۰۲). تحلیل جامعه‌شناختی احساس تعهد اجتماعی در شهر تهران. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*, ۱۲(۳), ۴۶۳-۴۷۸. <https://doi.org/10.22059/jisr.2023.353641.1373>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران. © نویسندگان.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jisr.2023.353641.1373>

۱. مقدمه و بیان مسئله

تعهد اجتماعی، یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین عوامل ایجادکننده نظم و ثبات اجتماعی در جوامع است. تعهد، انگیزشی درونی برای هویت افراد در موقعیت‌های اجتماعی گوناگون و نشانه وفاداری آن‌ها به رفتاری ثابت مطابق با انتظارات دیگران از آن موقعیت است و سبب سازگاری فرد با موقعیت اجتماعی می‌شود. این انگیزش از یک سو به اعمال قبلی افراد و از سوی دیگر با ارزیابی آنان از نتایج آن نوع رفتار مربوط می‌شود (پارسونز و اسملسر^۱، به نقل از مبارکی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۹). به عبارت دیگر، تعهد عاملی است که موجب می‌شود افراد در موقعیت‌های اجتماعی‌شان به گونه‌ای رفتار کنند که انتظارات دیگران، آن رفتار را صحیح تلقی کند.

تعهد اجتماعی با تنظیم روابط اجزای هر نظام، به کاهش پیچیدگی روابط اجتماعی منجر می‌شود و رفتار دیگران را قابل پیش‌بینی می‌سازد. این امر اعتماد اجتماعی و در نتیجه احساس امنیت اعضای جامعه را افزایش و ناهماهنگی شناختی را کاهش می‌دهد و در نهایت موجب ثبات رفتار اعضای جامعه می‌شود (میلز^۲، ۱۹۸۸: ۱۲۳). در صورتی که وفاق اجتماعی در اثر چندگانگی نهادی تضعیف شود، به همان میزان جایگاه، میزان و نوع حق مبهم و نامشخص باقی می‌ماند و به تبع آن نقش‌های اجتماعی نیز به اصطلاح تیره می‌شوند. به عبارت دیگر، انتظارات و تعهدات اجتماعی برای کنشگران در بستر روابط اجتماعی، تار و نامعین می‌شود، سوء ارتباطات و سوء تفاهم‌ها افزایش می‌یابد و هماهنگی در روابط اجتماعی کاهش پیدا می‌کند (چلپی، ۱۳۸۶: ۱۳۱). وقتی تعهدات جمعی ضعیف شوند، فردگرایی خودخواهانه اتفاق می‌افتد که زمینه کاهش روابط اجتماعی، کنش‌های فریبکارانه و توسل به زور را فراهم می‌کند و اعتماد اجتماعی را کاهش می‌دهد. در دو دهه گذشته، آمار انواع جرم و انحراف در برخی جوامع افزایش یافته که یکی از عوامل آن، تعیین‌ناپذیری رفتاری افراد و همچنین عدم تعهد اجتماعی و نبود احساس مسئولیت‌پذیری در افراد جامعه است (گزارش جهانی خشونت و سلامتی، ۲۰۰۰: ۲۵).

برخی از مطالعات نشان می‌دهند به موازات افزایش توسعه اجتماعی و اقتصادی، بر میزان تعهد و اعتماد اجتماعی، که شرط لازم تعاملات اجتماعی در زندگی نوین است، افزوده نشده است (آزاد و کمالی، ۱۳۸۳: ۱۰۰). بررسی‌های صورت‌گرفته در شهر تهران در خصوص اخلاق اجتماعی (۱۳۹۳) نشان داده است شاخص‌های مورد بررسی از جمله راستگویی و صداقت، و احساس امنیت اجتماعی رو به افول است و نسبت به سال گذشته کاهش یافته است؛ برای مثال ۱۳/۶ درصد اعلام کرده‌اند که به آنان حمله شده است، ۳۶/۲ درصد برای قدم‌زدن در شب احساس امنیت ندارند، از ۲۵/۸ درصد آنان سرقت شده است، ۵۴/۶ درصد سیاستمداران را در ایران راستگو نمی‌دانند، ۷۴/۸ درصد معتقدند آدم‌های راستگو روز به روز کمتر می‌شوند، از دیدگاه ۶۳ درصد، بیشتر مردم قابل اعتماد نیستند و ۶۴/۲ درصد اعتقاد به کاهش صداقت در جامعه دارند (آقاسی، آقازاده و رفیعی، ۱۳۹۳: ۱۷-۱۹). طبق آمار سازمان پزشکی قانونی، در سال ۱۴۰۰ پرونده‌های نزاع در تهران نسبت به سال گذشته ۱/۵ درصد و پرونده‌های سلاح سرد ۱۲/۹ درصد افزایش داشته است. همچنین پرونده‌های دیگرکشی روبه‌افزایش بوده است (پزشکی قانونی کشور، ۱۴۰۰). فراتحلیل نزاع و سرقت در شهر تهران نشان داده که انزوا از خود و انزوای اجتماعی و همچنین دوری از هنجارها و ارزش‌ها با وقوع سرقت و کاهش مشارکت اجتماعی در وقوع نزاع تأثیرگذار بوده است (گراوند و دلاور، ۱۳۹۷: ۲۸-۲۹). آمارهای فوق مشخص می‌کند تعهد اجتماعی و اخلاق در جامعه رو به افول، و وقوع رفتارهای ناهنجار در حال افزایش است.

همچنین از نظر محقق به‌عنوان شهروند ساکن در تهران، جامعه مورد مطالعه دچار مسائلی از قبیل فقدان احساس مسئولیت‌پذیری، افزایش ناهماهنگی شناختی و افزایش بی‌اعتمادی اجتماعی و هنجارها و ارزش‌های متضاد در اجتماع شده که نتیجه

بعضی از فرایندهای سطح کلان نظیر جهانی شدن است؛ به طوری که مانع ایجاد هنجارها و قواعد منسجم شده است. تعداد زیادی از مردم حاضر نیستند برای منفعت عمومی و پیشرفت جامعه کار کنند و منفعت فردی خود را به منفعت جمعی ترجیح می دهند. برخی سعی دارند با ارائه خدمات و کار کمتر، منفعت و خدمات بیشتری دریافت کنند، به دنبال راه‌های میان‌بر برای رسیدن به منافع و اهداف خود هستند، حق تقدّمها چندان رعایت نمی‌شود، گاهی به دروغ، تقلب، فریب و رفتارهایی از این قبیل متوسل می‌شوند و... که در شهر تهران آسیب‌های جدی به بار آورده است؛ بنابراین در وضعیت فعلی، لزوم پرداختن جدی به مسئله تعهد اجتماعی در شهر تهران بیشتر از گذشته احساس می‌شود که دغدغه اصلی محققان است. پرداختن به آن گامی در جهت شناخت مسائل این حوزه و نیز انجام اقدامات لازم برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و... خواهد بود.

با توجه به پیشینه، مطالعاتی در کشور با موضوع تعهد اجتماعی انجام شده است، اما جز تحقیق پرچمی و نیز نوروزی که در دهه‌های پیش انجام شده‌اند، مطالعات بعدی عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی را به‌طور جامع بررسی نکرده‌اند یا موضوعاتی نظیر تعهد شغلی، تعهد حرفه‌ای و تعهد منحصر به سازمان‌ها و... را مطالعه کرده‌اند. با توجه به اهمیت احساس تعهد اجتماعی در جامعه و لزوم تقویت آن برای رشد و شکوفایی و تکامل، چنانچه این مسئله مغفول بماند و مطالعات علمی در این زمینه صورت نگیرد، روابط و تعاملات اجتماعی، هنجارها، ارزش‌ها و... با آسیب‌های جدی‌تری مواجه خواهند شد. از این‌رو ضروری است با انجام مطالعات و تحقیقات علمی، عوامل تأثیرگذار بر احساس تعهد اجتماعی شناسایی شوند. در این صورت می‌توان راهکارهایی تقویت‌کننده برای تدوین سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها ارائه کرد؛ بنابراین با توجه به این دغدغه، هدف اساسی این پژوهش، تحلیل جامعه‌شناختی احساس تعهد اجتماعی در شهر تهران است و البته پاسخگویی به این سؤال که عوامل تأثیرگذار بر احساس تعهد اجتماعی کدام‌اند.

۲. پیشینه پژوهش

تحقیقات مختلفی به تعهد اجتماعی پرداخته‌اند که در ادامه به برخی از آنان اشاره می‌شود. حسینی‌نژاد ماه خاتونی و همکاران (۱۴۰۱) در «بررسی ارتباط بین تعهد اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین شهروندان شهر بندرعباس» به این نتیجه رسیدند که بین میزان کل تعهد اجتماعی (۰/۳۵) و ابعاد آن، یعنی رعایت داوطلبانه هنجارها (۰/۴۳)، درونی‌شدن ارزش‌ها (۰/۳۷)، پایبندی به جامعه (۰/۴۰)، یکسان‌پنداری خود با دیگران (۰/۳۲) و پایبندی به خانواده (۰/۲۵) با مشارکت سیاسی شهروندان ارتباط مثبت، مستقیم و معنادار وجود دارد.

احمدی (۱۴۰۰) در مطالعه «تأثیر جهت‌گیری مذهبی در ایجاد تعهد اجتماعی و قانون‌گرایی در بین جوانان شهر اسلام‌آباد غرب» دریافت جهت‌گیری مذهبی بر تعهد اجتماعی (۴۳۷/۱۹)، جهت‌گیری مذهبی بر قانون‌گرایی (۳۳۳/۴) و تعهد اجتماعی بر قانون‌گرایی (۷۵۰/۵) تأثیر دارد. در بررسی نقش میانجی تعهد اجتماعی در تأثیرگذاری جهت‌گیری مذهبی بر قانون‌گرایی، مقدار آزمون تست سوبل ۵/۵۰ است. اثر جهت‌گیری مذهبی بر تعهد اجتماعی و قانون‌گرایی نیز تأیید می‌شود.

عباسی، احمدی، فاتحی‌زاده و بهرامی (۱۳۹۶) در مطالعه «اثر بخشی زوج‌درمانی مبتنی بر نظریه انتخاب بر تعهد اجتماعی زوجین» دریافتند زوج‌درمانی مبتنی بر نظریه انتخاب، تعهد اجتماعی زوجین گروه آزمون را در مقایسه با گروه کنترل، به‌طور معناداری در مرحله پس‌آزمون افزایش داده است.

یافته‌های پژوهش «مطالعه تأثیر تعهد سازمانی بر رفتار شهروندی سازمانی میان معلمان شهر کرمان»، نشان می‌دهد که بین رفتار شهروندی و تعهد سازمانی (تعهد عاطفی و تعهد مستمر) ارتباط معنی‌دار وجود دارد به‌طوری‌که تعهد سازمانی، تعهد عاطفی بیشترین و تعهد مستمر کمترین ارتباط را با رفتار شهروندی سازمانی دارند (شمس‌الدینی مطلق و محمدجانی، ۱۳۹۳).

مبارکی و همکاران (۱۳۹۲) در بررسی «تحلیل عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر تعهد اجتماعی» در میان دانش آموزان دوره متوسطه استان همدان، به این نتیجه رسیدند که بین چند متغیر سرمایه اجتماعی، ارضای نیازهای فردی، رضایت اجتماعی، ارزش‌های غیرمادی، جامعه‌پذیری، گروه مرجع فرهنگی و متغیر تعهد اجتماعی، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. همچنین متغیرهای احساس امنیت و فردگرایی خودخواهانه گروه مرجع غیرفرهنگی، دارای رابطه منفی و معنادار با تعهد به جامعه هستند.

یوسفی، فرهودی‌زاده و لشکری دربندی (۱۳۹۱) در مطالعه «فشار هنجار و تعهد اجتماعی در ایران» به این نتیجه رسیدند که ۶۴/۵ درصد ایرانیان، از لحاظ اجتماعی تعهدپذیر هستند و در دوراهی نفع خود و نفع جامعه، نفع جامعه را ترجیح می‌دهند و می‌پندارند که انتظار جامعه نیز چنین باشد.

توکل‌نیا (۱۳۹۰) در «بررسی عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی در دانشجویان دانشگاه اصفهان» دریافت در تحلیل رگرسیونی چندمتغیره، ۰/۳۸ واریانس متغیر تعهد اجتماعی توسط متغیرهای مستقل موجود تبیین می‌شود. از میان متغیرها رضایت اجتماعی و پس از آن میزان دینداری، دارای بیشترین قدرت تبیین روی واریانس‌های تعهد اجتماعی دانشجویان هستند.

حقیقتیان و عبداللهی (۱۳۹۰) در مطالعه «عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی در بین دانش آموزان مقطع دبیرستان شهر اصفهان» نشان دادند گرایش دینی، اعتماد سیاسی، جنسیت و شادکامی با تعهد اجتماعی رابطه مستقیم و معنادار دارند، اما وضعیت اقتصادی با تعهد اجتماعی رابطه معناداری ندارد. نتایج آزمون رگرسیون نیز نشان داد متغیرهای مذهب، شادی، اعتماد سیاسی و جنسیت، در مجموع ۰/۵۳ واریانس وابسته را تبیین کرده‌اند.

فاطمی‌نیا و حیدری (۱۳۸۹) در مطالعه «عوامل مرتبط با تعهد شهروندی» به این نتیجه رسیدند که سرمایه اجتماعی و عام‌گرایی، اثر مثبت و معنادار و احساس ناامنی و انومی اجتماعی اثر منفی و معنادار بر تعهدات شهروندی دارد. همچنین استبداد، تعهد شهروندی را کاهش می‌دهد.

صباغ و قیاسی (۱۳۸۸) در «بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با میزان تعهد اجتماعی» در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز نشان دادند تعهد اجتماعی در مردان بیشتر از زنان است و بین میزان رضایت اجتماعی و تعهد اجتماعی، رابطه‌ای با همبستگی متوسط وجود دارد. نتیجه تحلیل رگرسیون نیز مشخص کرد بیشترین تغییر متعلق به متغیر رضایت اجتماعی است.

سیدان و محمدی (۱۳۸۸) در مطالعه «عوامل مؤثر بر میزان تعهد اجتماعی در زنان و مردان شاغل» دریافتند متغیرهای میزان روابط و مبادلات اجتماعی افراد، وابستگی عاطفی و جامعه‌پذیری زنانه، با تعهد اجتماعی افراد رابطه مستقیم و مثبت دارند و در نهایت در تحلیل رگرسیون چندگانه، متغیر جنسیت بزرگ‌ترین معناداری را داشته است.

نوروزی (۱۳۸۷) در مطالعه «تعهد اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» در میان دانشجویان دانشگاه آزاد تهران به این نتیجه رسید که بین تعهد اجتماعی و متغیرهای سن، احساس همبستگی اجتماعی، مشروعیت، احساس کنترل اجتماعی، اعتقادات دینی، رضایت سیاسی، احساس هماهنگی بین اهداف و وسایل، رابطه همبستگی مثبت وجود دارد و متغیرهای عقلانیت ابزاری، ارزش‌های مادی، یادگیری و احساس نابرابری و بی‌عدالتی با تعهد اجتماعی رابطه معنادار منفی دارند.

ایمان و مرادی (۱۳۸۶) در «بررسی عوامل اقتصادی-اجتماعی مرتبط با تعهد اجتماعی جوانان شهر شیراز» در میان جوانان ۱۹-۳۵ ساله شهر شیراز دریافتند ۶۵ درصد از جوانان شهر شیراز تعهد اجتماعی ضعیف، ۳۲/۵ درصد تعهد اجتماعی متوسط و ۱۱/۵ درصد تعهد اجتماعی فراوان دارند. در این تحقیق، تعهد اجتماعی مردان بیشتر از زنان و تعهد اجتماعی اقوام لر، ترک و فارس بیشتر از اقوام عرب یا کرد بود.

پژوهش پرجمی (۱۳۷۴) با عنوان «تعهد اجتماعی جوانان و عوامل مؤثر بر آن» در میان دانش آموزان دبیرستانی تهران مشخص کرد عوامل متعددی نظیر فردگرایی، اجتماعی شدن، گرایش ملی، سیاسی، دینی، احساس محرومیت نسبی، وسایل ارتباط جمعی، اعتماد به دیگران، رضایت، مادی گرایی و امنیت و تأمین اجتماعی با تعهد اجتماعی جوانان رابطه دارد و متغیر اجتماعی شدن، دارای بیشترین همبستگی با تعهد اجتماعی است.

در مطالعهٔ احمد^۱، سعد قاضی^۲، نور آیسیه^۳، ضمیر^۴، نگاکان کتوت^۵، علی ثائر^۶ (۲۰۲۲) با عنوان «نقش تعهد دینی در تعلیم اسلامی در مسئولیت اجتماعی مسلمانان عراق» مشخص شد تعهد مذهبی کارکنان می‌تواند نقش مثبت معناداری در افزایش مسئولیت اجتماعی در سازمان‌ها داشته باشد.

کاچرن^۷ (۲۰۱۲) در «بررسی ارتباط تعهد و بزهکاری» نشان داد بین بزهکاری و تعهد اجتماعی رابطهٔ معکوس وجود دارد؛ یعنی هرچه تعهد اجتماعی افراد در جامعه کاهش یابد، گرایش به جرم و بزهکاری افزایش خواهد یافت و هرچه تعهد اجتماعی قوی‌تر و مستحکم‌تر شود، بزهکاری کاهش پیدا می‌کند.

لاور و یون^۸ (۱۹۹۳) در مطالعهٔ «عوامل مؤثر بر تعهد» دریافتند فراوانی مبادلات عامل ایجاد تعهد، و برابری قدرت و انسجام در مبادله عامل مؤثر بر افزایش مبادله است.

۳. چارچوب مفهومی و نظری

پارسونز^۹ در بحث دربارهٔ چگونگی مبادلهٔ بین خرده‌نظام‌ها، تعهد را خروجی خرده‌نظام فرهنگی می‌داند که در پی اجتماعی شدن افراد به دست می‌آید و وارد دیگر خرده‌نظام‌ها در نظام اجتماعی می‌شود (توسلی، ۱۳۶۹: ۲۵۴). از نظر او تعهد چیزی نیست جز پایبندی اعضای جامعه به انتظاراتی که از آن‌ها در نقش‌های اجتماعی‌شان می‌رود و می‌توان گفت تعهدات افراد، به میزان بسیار زیادی تحت تأثیر چگونگی اجتماعی شدن آن‌ها است (ترنر^{۱۰} به نقل از صباغ و قیاسی، ۱۳۸۸: ۹۰). از آنجا که برآورده کردن انتظارات با درونی شدن هنجارها و ارزش‌ها قسمتی از وجدان کنشگران است (ریتزر^{۱۱}، ۱۳۷۴: ۲۴۲)، در صورتی که اهداف اجتماعی شدن برآورده شود، منطقی است که رفتار را فعالیت انگیزه‌داری بدانیم که شخص و عملش را با اعمال و رفتار ارزشی دیگران هماهنگ و مرتبط می‌سازد (توسلی به نقل از صباغ و قیاسی، ۱۳۸۸: ۹۰). از نظر پارسونز، جامعه‌پذیری در تعهد اجتماعی نقش اساسی دارد. بعضی از متفکران از جمله شاول، مکی و ساترلند^{۱۲} نقش گروه همسالان را بسیار مهم ارزیابی کرده‌اند (محسنی، ۱۳۸۳؛ ممتاز، ۱۳۸۱). اگر افراد، گروه خود را به‌عنوان یک گروه مرجع بپذیرند، به استانداردها، ارزش‌ها، هنجارها و انتظارات آن گروه تعهد خواهند داشت (رفیع‌پور به نقل از مبارکی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۳).

1. Rohmad Rohmad
2. Saad Ghazi Talib
3. Nur Aisyah
4. Dhameer A
5. Ngakan Ketut
6. Ali Thaeer
7. Cochran
8. Laver & Yoon
9. Parsons
10. Turner
11. Ritzer
12. Shaw, Mackey and Sutherland

به نظر دورکیم، دین از جمله نیروهایی است که در درون افراد، احساس الزام اخلاقی به طرفداری از خواست‌های جامعه را پدید می‌آورد (پوپ^۱، ۱۳۸۸: ۸۵). کوزر می‌گوید: به نظر دورکیم، آیین‌های مذهبی و دین، با تحمیل انضباط بر نفس، از هرج و مرج ناشی از پرداختن انسان به تمایلات نفسانی در جامعه می‌کاهد و انسان‌ها را برای زندگی اجتماعی آماده می‌کند (کوزر^۲، ۱۳۸۸: ۲۰۰). کوزر در جامعه‌شناسی معرفت خود، دین را یکی از نیروهایی می‌داند که در درون افراد، به هواداری از خواست‌های جامعه، احساس الزام اخلاقی ایجاد می‌کند (کوزر به نقل از حقیقتیان و عبداللهی، ۱۳۹۰: ۶۸). دین منبع قوی معنا است و دینداری به‌طور مثبت با معنا به معنی افزایش دینداری در ارتباط است (ایبتا و راتلج^۳، ۲۰۱۸: ۶). جامعه از طریق دین می‌تواند نقش تعدیل‌کننده‌ای برای خواسته‌ها و تمایلات بشری ایفا کند (کوثری، ۱۳۸۵: ۱۲۵)؛ بنابراین اگر آموزه‌ها و مناسک دینی و مذهبی در جامعه ترویج پیدا کند، احساس تعهد اجتماعی افراد نیز بیشتر خواهد شد. همین‌طور نتایج تحقیقات نشان داده است دینداری موجب افزایش مسئولیت‌پذیری و دوری از رفتارهای ناهنجار می‌شود (لطفی خاچکی، ۱۴۰۱: ۴۵۴). البته دینداری یک دین خاص می‌تواند جهان‌بینی‌های بسیار متفاوتی را در مورد سبک زندگی با سایر ادیان نشان دهد (جانگو هنگ و جی یانگ^۴، ۲۰۲۱: ۲۵۲)، اما در مجموع کل ادیان در افزایش مسئولیت‌پذیری و تعهد اجتماعی نقش دارند.

روزبولت^۵ و همکارانش فرمول «جایگزین‌ها- سرمایه‌گذاری + رضایت = تعهد» را ارائه می‌کنند و معتقدند میزان تعهد افراد، به میزان رضایت آن‌ها با توجه به میزان سرمایه‌گذاری‌شان (قبول هزینه‌ها) و راه‌های ممکن پیش‌رویشان بستگی دارد (میلز^۶، ۱۹۵۹ به نقل از روزبولت، ۱۹۸۲: ۱۲۳۰-۱۲۴۲). هولتز نیز رضایت را عاملی مؤثر برای افزایش تعهد معرفی می‌کند (همان به نقل از روزبولت، ۱۹۸۹: ۳۵۷).

عده‌ای معتقدند در جامعه دو نوع بده‌بستان وجود دارد. بده‌بستان ویژه که در آن افراد، هم‌زمان بر پایه ارزش‌هایی برابر با دیگران تبادل می‌کنند و بده‌بستان گسترده که فرد بدون تقابل از طرف مقابل، تبادل دارد. با این وصف که این تبادل در طول زمان تعادل و تکرار پیدا می‌کند، این اعتماد و همکاری، در بین افراد تعهدات را گسترش می‌دهد (پرتی و وارد^۷ به نقل از مبارکی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۶). در جامعه‌ای که افراد به نقش خود احساس تعهد کنند، اعتماد اجتماعی به‌وجود می‌آید (کلمن^۸، ۱۳۸۶: ۴۶۷). بلومبرگ نیز مانند کلمن و میلز معتقد است تعهدات افراد در جریان شکل‌گیری روابط متقابل به‌وجود می‌آید. او تعهد را به دو دسته تعهدات تحمیلی بیرونی و تعهدات تحمیلی درونی تقسیم می‌کند. تعهدات بیرونی به‌واسطه یک قرارداد به افراد تحمیل می‌شود، مانند ازدواج که برای هریک از دو همسر نقشی را الزامی می‌کند و آنان خود را موظف به ایفای نقش در آن می‌دانند. تعهدات درونی حاصل روابط افراد با هم است که بدون اینکه قرارداد یا پیمانی در کار باشد، به‌وجود می‌آید، مانند نقش فرزند و نقش پدر-مادری (بلومبرگ^۹ به نقل از حقیقتیان و عبداللهی، ۱۳۹۰: ۶۸).

در این راستا لاولر و یون از دو ایده اساسی در چارچوب مبادله اجتماعی که بر اهمیت تکرار مبادله متقابل دلالت می‌کند، یاد می‌کنند. قدرت ساختی، انگیزه‌هایی در کنشگران به‌وجود می‌آورد؛ بنابراین تکرار مبادلات میان کنشگران، عوامل اجتماعی مانند تعهد

1. Pope
2. Coser
3. Abeyta, & Routledge
4. Jango Heng & Jay Young
5. Rosebolt
6. Mills
7. Pretty & Ward
8. Coleman
9. Bloomberg

اجتماعی، اعتماد بین اشخاص، توافق اجتماعی متقابل، احساس جمعی و وابستگی را به وجود می‌آورد. به علاوه ارتباط متقابل، بر شکل‌گیری گروه و تعهد رفتاری اعضا مؤثر است (لاولر و یون، ۱۹۹۳: ۴۶۵-۴۸۱). همچنین در بستر تعاملات اجتماعی، نوعی جامعه‌پذیری یا اجتماعی‌شدن صورت می‌گیرد که بر میزان تعهد اجتماعی تأثیرگذار است.

نخست، اجتماع «ما» برای فرد به مثابه دیگری تعمیم یافته است و در حالت دوم «دیگران» برای فرد کم‌وبیش انضمامی هستند، چه به شکل «دیگری خاص» و چه به شکل «دیگری مهم». در هر دو حالت، در بستر زمان برای فرد نوعی احساس تعلق عاطفی و همذات‌سازی به وجود می‌آید که پیامد آن چیزی جز احساس تعهد اجتماعی نیست (چلیبی، ۱۳۸۶: ۱۰۱). لاولر و یونگ معتقدند طبق نظریه‌ها، هرچه افراد روابط متقابل با یکدیگر ایجاد کنند، احساس مثبت بیشتری تولید می‌شود و هرچه احساس مثبت افزایش یابد، همبستگی بیشتر می‌شود و هرچه همبستگی بیشتر شود، تعهد افراد به یکدیگر و به روابط تقویت می‌شود. در طول زمان نیز تولید اعتماد می‌کند و روابط را تداوم می‌بخشد (لاولر و یون، ۱۹۹۸).

احساس انومی، یکی دیگر از متغیرهای تأثیرگذار بر تعهد اجتماعی است. طبق تئوری انومی دورکیم، در محیط‌هایی که افراد نظم اخلاقی کمتری دارند و خودخواهانه عمل می‌کنند و مایل به استعمار دیگران هستند (محیط‌های بی‌هنجار)، اعتماد اجتماعی کاهش و جرم و خشونت افزایش می‌یابد. در این وضعیت، آسیب‌های اجتماعی، نابسامانی‌ها و کج رفتاری‌ها تقویت و تعهدات افراد تضعیف می‌شود (مبارکی، ۱۳۸۳: ۷۳-۷۵). در چنین وضعیتی هنجارهای اجتماعی از بین رفته یا در تضاد و ستیز قرار می‌گیرند و افراد به سختی می‌توانند بین آرزوهای خود و انتظارات متناقض جامعه، سازگاری پدید آورند و در نهایت ممکن است به رفتارهای ناپهنجاری دست بزنند و خود را از عضویت در جامعه برکنار دارند. در چنین شرایطی همبستگی و وابستگی فرد و جامعه از بین می‌رود و ارزش‌ها و هنجارهای سنتی قدرت و نفوذ خود را در جهت حمایت از افراد از دست می‌دهند (دانش و علی‌پور، ۱۳۹۲: ۲۱۱۰). با از میان رفتن کنترل آرزوها و از هم‌پاشیدگی هنجارها، انومی یا وضعیت بی‌حدو حصر آرزوها پدید می‌آید و چون این آرزوهای بی‌حد ارضا و اشباع نمی‌شوند، وضعیتی دائمی از نارضایتی اجتماعی به وجود می‌آید (رفعی‌پور، ۱۳۷۸: ۱۸). این احساس وقتی بروز می‌کند که فرد متقاعد شود صرفاً کنش‌هایی می‌تواند او را به هدف برساند که مورد تأیید جامعه نیستند (محسنی تبریزی، ۱۳۷۵) که نتیجه آن، عدم احساس مسئولیت و تعهد اجتماعی است.

پایه‌گذار نظریه میدانی کورت لوین است. طبق تعریف او، رفتار انسان محصول تأثیر دو عامل محیط و فرد با فرمول $B=F(P+E)$ است که در آن، رفتار انسان (B) تابعی از شخص (P) و محیط (E) است (روشه، ۱۳۷۰ به نقل از نوروزی، ۱۳۸۷: ۱۰۵). نخستین مفهومی که از نظریه میدانی برمی‌آید آن است که رفتار فرد اولاً به خصوصیات درونی او یعنی توارث، توانایی‌ها، شخصیت، تندرستی و نظایر آن، و دوم موقعیت اجتماعی او در آن لحظه نظیر حضور یا عدم حضور دیگران، ممانعت از رسیدن او به هدف، نگرش جامعه به رفتار او و... بستگی دارد (کریمی، ۱۳۷۵ به نقل از نوروزی، ۱۳۸۷: ۱۰۵-۱۰۶). برطبق چارچوب نظری می‌توان فرض‌های رابطه بین اجتماعی‌شدن، دینداری، رضایت از زندگی، فراوانی مبادله (روابط متقابل)، احساس انومی و تعهد اجتماعی را مطرح کرد.

۵. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از حیث شیوه گردآوری داده‌ها کمی-توصیفی و پیمایشی با ابزار پرسشنامه است. جامعه آماری آن، افراد بالغ (۱۸ سال و بالاتر) ساکن شهر تهران هستند که طبق گزارش آخرین سرشماری، ۸۶۹۳۷۰۶ نفرند. حجم نمونه طبق فرمول کوکران و دقت نمونه‌گیری ۹۵ درصد، ۳۸۴ تعداد نفر در نظر گرفته شد.

نمونه‌گیری به روش احتمالی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شد؛ به طوری که ابتدا در مناطق ۲۲گانه تهران، از هر منطقه دو بلوک گزینش و سپس افراد از بین بلوک‌ها به صورت تصادفی انتخاب شدند. بعد از انتخاب فرد، از تکنیک مصاحبه حضوری ساختمان (مصاحبه از روی پرسشنامه و تکمیل پرسشنامه) استفاده شد. برای اعتباریابی پرسشنامه، به کمک اعتباریابی صوری قبل از اجرای تست مقدماتی، با اخذ نظر استاد راهنما، مشاور و برخی دیگر از صاحب نظران، سؤالات نامناسب شناسایی و اصلاح شدند. بعضی دیگر از گویه‌ها و سؤالات نامناسب تست مقدماتی، در حین مصاحبه عمیق مشخص و حذف شدند. تعیین پایایی تحقیق نیز به کمک آلفای کرونباخ صورت گرفت. برای تحلیل داده‌های تحقیق از آمار توصیفی و سپس از آزمون‌های آماری مقتضی استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ متغیرها عبارت‌اند از: احساس تعهد اجتماعی ۰/۸۶۷، میزان دینداری ۰/۸۷۴، رضایت از زندگی ۰/۸۸۸، میزان اجتماعی شدن ۰/۶۷۳، فراوانی مبادله ۰/۷۵۱، احساس انومی ۰/۷۵۱.

در تعریف مفهومی، تعهد عبارت است از موضعی که شخص را به انجام یا ترک عمل ملزم کند. اگر این موضع به اموری از جنس عناصر فرهنگی یا منافع اشخاص، گروه‌ها، سازمان‌ها، جامعه، ادیان و مانند آن‌ها باشد، تعهد اجتماعی است (باقری و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۰). متغیر احساس تعهد اجتماعی در چهار بعد اجتماعی (با معرف‌های نیکوکاری و نوع دوستی، وفای به عهد، وجدان کاری، همیاری، رعایت قانون و درستکاری، امر به معروف و نهی از منکر، رعایت داوطلبانه هنجارها)، ارزشی (با معرف‌های التزام عملی به ارزش‌ها، ایثار، ایستادن بر حق، رازداری، عیب‌پوشی)، سیاسی (با معرف‌های توجه به سرنوشت کشور، توجه به سرنوشت مردم) و اقتصادی (با معرف‌های ادای قرض، جبران خسارت و غرامت) و در مجموع در نوزده گویه سنجیده شد.

۶. یافته‌های تحقیق

از مجموع پاسخگویان که ۳۸۴ نفرند، ۳۱ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۲۸/۴ درصد دیپلم، ۱۹/۳ درصد کاردانی، ۱۲/۸ درصد کارشناسی ارشد، ۳/۹ درصد دکتری، ۳/۱ درصد راهنمایی و ۱/۶ درصد بی‌سواد و ابتدایی هستند. فراوانی آن‌ها به ترتیب ۱۱۹، ۱۰۹، ۱۷۴، ۴۹، ۱۵، ۱۲ و ۶ نفر است. ۵۲/۹ درصد از پاسخگویان (۲۰۳ نفر) مرد و ۴۷/۱ درصد (۱۸۱ نفر) زن هستند. همانطور که داده‌های جدول شماره یک نشان می‌دهد حدود ۳۵ درصد از پاسخگویان دارای احساس تعهد اجتماعی خیلی زیاد، ۴۶ درصد زیاد، حدود ۱۹ درصد متوسط بوده‌اند. میانگین احساس تعهد اجتماعی پاسخگویان ۳/۸ (از دامنه ۱ تا ۵) بوده است. همچنین در خصوص متغیر میزان دینداری؛ حدود ۱۲ درصد از پاسخگویان دارای دینداری خیلی زیاد، ۱۲ درصد زیاد، حدود ۳۸ درصد متوسط، ۱۶ درصد کم و ۱۱ درصد خیلی کم بوده‌اند. میانگین دینداری پاسخگویان ۳ (از دامنه ۱ تا ۵) بوده است. حدود ۱ درصد از پاسخگویان دارای رضایت از زندگی خیلی زیاد، ۱۴ درصد زیاد، حدود ۵۱ درصد متوسط، ۳۲ درصد کم و ۲ درصد خیلی کم بوده‌اند. همچنین میانگین رضایت از زندگی پاسخگویان ۲/۷ (از دامنه ۱ تا ۵) بوده است. و میزان اجتماعی شدن حدود ۳۲ درصد از پاسخگویان خیلی زیاد، ۶۴ درصد زیاد، حدود ۲۱ درصد متوسط، ۱ درصد کم بوده است. میانگین اجتماعی شدن پاسخگویان ۳/۹ (از دامنه ۱ تا ۵) بوده است. در خصوص متغیر فراوانی مبادله؛ حدود ۱۲ درصد از پاسخگویان خیلی زیاد، ۳۶ درصد زیاد، حدود ۳۰ درصد متوسط، ۱۸ درصد کم و ۴ درصد خیلی کم بوده است. میانگین فراوانی مبادله پاسخگویان ۳/۲ (از دامنه ۱ تا ۵) بوده است. و در خصوص متغیر مستقل احساس انومی حدود ۲ درصد از پاسخگویان دارای احساس انومی خیلی زیاد، ۶ درصد زیاد، حدود ۲۵ درصد متوسط، ۲۷ درصد کم و ۴۰ درصد خیلی کم بوده‌اند. میانگین احساس انومی پاسخگویان ۲/۱ (از دامنه ۱ تا ۵) بوده است.

همانطور که داده‌های جدول نیز نشان می‌دهد بیشترین میانگین (۳/۹) متعلق به متغیر میزان اجتماعی‌شدن است و پس از آن متغیر احساس تعهد اجتماعی با میانگین ۳/۸ قرار دارد. کمترین میزان میانگین‌ها نیز مربوط به احساس انومی (۲/۱) و پس از آن رضایت از زندگی (۲/۷) است.

جدول ۱. میانگین و توزیع فراوانی متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۳/۸۹	۰	۰	۱۸/۵	۴۶/۴	۳۵/۲	تعهد اجتماعی
۳/۰۵	۱۰/۴	۱۶/۱	۳۸/۳	۲۳/۲	۱۲	میزان دینداری
۲/۷۴	۲/۱	۳۲/۶	۵۰/۸	۱۴/۱	۰/۵	رضایت از زندگی
۳/۹۳	۰	۰/۸	۲۰/۸	۴۶/۶	۳۱/۸	میزان اجتماعی‌شدن
۳/۲۹	۳/۹	۱۸	۲۹/۷	۳۵/۹	۱۲/۵	فراوانی مبادله
۲/۱۷	۳۹/۳	۲۷/۳	۲۵	۶/۳	۲/۱	احساس انومی

داده‌های جدول شماره ۲ ضریب همبستگی و سطح معناداری متغیرهای مستقل و وابسته را نشان می‌دهد. داده‌ها نشان می‌دهد که ضریب همبستگی احساس تعهد اجتماعی با میزان اجتماعی‌شدن ۰/۶۵۴؛ با میزان دینداری ۰/۵۳۰؛ با رضایت از زندگی ۰/۳۵۸؛ با فراوانی مبادله ۰/۱۴۳ و با احساس انومی ۰/۲۲۶- است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که بین متغیرهای مستقل با احساس تعهد اجتماعی رابطه مستقیم و بین متغیر احساس انومی با متغیر وابسته رابطه معکوس وجود دارد. سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است ($p = ۰/۰۰۰$) بدین ترتیب همه فرض‌های تحقیق مبنی بر ارتباط معنی‌دار متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق تأیید می‌شوند.

جدول ۲. ضریب همبستگی و سطح معناداری بین متغیر «احساس تعهد اجتماعی» با متغیرهای مستقل

سطح معناداری	ضریب همبستگی	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۰/۶۵۴	میزان اجتماعی‌شدن
۰/۰۰۰	۰/۵۳۰	میزان دینداری
۰/۰۰۰	۰/۳۵۸	رضایت از زندگی
۰/۰۰۵	۰/۱۴۳	فراوانی مبادله
۰/۰۰۰	-۰/۲۲۶	احساس انومی

جدول شماره ۳ تفاوت در میزان احساس تعهد اجتماعی در مقاطع تحصیلی را نشان می‌دهد همان طور که داده‌ها نشان می‌دهد بین احساس تعهد اجتماعی در مقاطع تحصیلی مختلف (بی‌سواد و ابتدایی، راهنمایی، متوسطه، کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری) تفاوت معنادار دارد.

جدول ۳. معناداری تفاوت احساس تعهد اجتماعی در میان گروه‌های مختلف تحصیلی

ANOVA					
احساس تعهد اجتماعی					
Sig.	F	میدان متوسط	df	مجموع مربعات	
۰/۰۰۹	۲/۸۷۹	۰/۷۵۲	۶	۴/۵۱۰	بین گروه‌ها
		۰/۲۶۱	۳۷۷	۹۸/۴۳۷	درون گروه‌ها
			۳۸۳	۱۰۲/۹۴۷	جمع

با توجه به اینکه در فاصله اطمینان ۰/۹۵ سطح معناداری ۰/۰۰۰ است، H1 تأیید و H0 رد می‌شود؛ یعنی میزان احساس تعهد اجتماعی در مردان، تفاوت معنی‌داری با احساس تعهد اجتماعی زنان دارد. از آنجا که علامت t مثبت است، میانگین احساس تعهد اجتماعی در گروه اول یعنی مردان، بیشتر از میانگین گروه دوم یعنی زنان است.

جدول ۵. سنجش تفاوت احساس تعهد اجتماعی در مردان و زنان

تست نمونه‌های زوجی									
		تفاوت‌های زوجی					t	df	Sig. (2-tailed)
		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد	۹۵ درصد فاصله اطمینان از تفاوت				
					پایین‌تر	بالا			
جفت ۱	احساس تعهد اجتماعی - جنسیت	۲/۴۲۳۹۳	۰/۷۲۸۶۷	۰/۰۳۷۱۸	۲/۳۵۰۸۲	۲/۴۹۷۰۴	۶۵/۱۸۶	۳۸۳	۰/۰۰۰

خلاصه مدل رگرسیون در جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل تحقیق ۵۳ درصد از تغییرات احساس تعهد اجتماعی را تبیین می‌کنند. به عبارت دیگر، ۵۳ درصد از تفاوت احساس تعهد اجتماعی افراد، ناشی از هفت متغیر فوق است.

جدول ۶. خلاصه مدل رگرسیون متغیرهای مستقل با احساس تعهد اجتماعی

مدل	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰/۷۲۵	۰/۵۲۵	۰/۵۱۹	۰/۳۵۹۶۲

پیش‌بینی کننده‌ها: (مقدار ثابت) رضایت از زندگی، احساس انومی، میزان اجتماعی شدن، فراوانی مبادله، میزان دینداری

۷. بحث و نتیجه‌گیری

تعهد موجب کارکردی‌بودن یک گروه اجتماعی می‌شود. همچنین به‌عنوان یکی از ارکان مهم اجتماعی، شرایط تنظیم امور را فراهم می‌کند، به قابلیت ثبات اجتماعی و نظم و درنهایت رضایت‌مندی افراد جامعه می‌افزاید و پیش‌بینی امور را تسهیل می‌کند. تعهد اجتماعی حاکی از وابستگی عاطفی و هم‌ذات‌پنداری فرد با جامعه است که با تأکید بر ارزش‌هایی مانند ترجیح نفع جمعی بر نفع فردی و احساس مسئولیت نسبت به دیگران، سازمان اخلاقی جامعه را حفظ می‌کند.

در این تحقیق، میانگین احساس تعهد اجتماعی مردم براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت ۳/۸ یعنی از متوسط بیشتر است که این رقم با وجود مشکلات معیشتی و اقتصادی سال‌های اخیر است. درواقع به‌نظر می‌رسد مشکلات اقتصادی و معیشتی موجود، احساس تعهد اجتماعی افراد را کاهش نداده است. درحالی‌که در یافته‌های نوروبی، میزان تعهد اجتماعی پاسخگویان ۲/۵ بوده است. درواقع میانگین احساس تعهد اجتماعی نسبت به قبل افزایش یافته است. همچنین این میانگین با میانگین به‌دست‌آمده در تحقیق حسینی‌نژاد ماه خاتونی، پریزاد و الهی‌منش (۰/۳۵) تفاوت نشان می‌دهد. به‌نظر می‌رسد این امر حاصل تفاوت در جامعه آماری است که در تحقیق حاضر ساکنان شهر تهران و در تحقیق یادشده شهر بندرعباس است.

در آزمون فرضیه ۱، میانگین میزان اجتماعی شدن ۳/۹ و ضریب همبستگی آن با متغیر احساس تعهد اجتماعی ۰/۶۵ است که بالاترین میانگین و بالاترین ضریب همبستگی با متغیر احساس تعهد اجتماعی را نشان می‌دهد. این امر با یافته‌های تحقیق مبارکی و

همکاران و تحقیق پرچمی همسو است که در آن، میزان اجتماعی شدن بالاترین ضریب همبستگی با تعهد اجتماعی دارد؛ بنابراین میزان اجتماعی شدن تأثیر جدی بر تعهد اجتماعی دارد.

در آزمون فرضیه ۲، میانگین میزان دینداری در تحقیق حاضر ۳/۰ و ضریب همبستگی آن با متغیر احساس تعهد اجتماعی ۰/۵۳ است. این رابطه مستقیم و مثبت در تعدادی از تحقیقات پیشین (احمدی، ۱۴۰۰؛ توکل‌نیا، ۱۳۹۰؛ حقیقتیان و عبداللهی، ۱۳۹۰؛ نوروزی، ۱۳۸۷؛ پرچمی، ۱۳۷۴؛ احمد و همکاران، ۲۰۲۲) نیز مشاهده می‌شود. در واقع افراد دیندار تعهد اجتماعی بالاتری خواهند داشت. این بدان معنا است که با گذر زمان و بروز تغییرات چشمگیر اجتماعی، دینداری و اعتقادات مذهبی هنوز تأثیر مستقیم خود را بر امور زندگی افراد از جمله تعهد اجتماعی آنان دارد.

در آزمون فرضیه ۳، میانگین رضایت از زندگی ۲/۷ و ضریب همبستگی آن با متغیر احساس تعهد اجتماعی ۰/۳۵ است. مبارکی، عظیمی و فاطمی‌نیا (۱۳۸۹)، پرچمی (۱۳۷۴)، توکل‌نیا (۱۳۹۰)، صباغ و قیاسی (۱۳۸۸) نیز در تحقیقات خود رابطه مستقیم این دو متغیر را تأیید کرده‌اند که این رابطه در دو مطالعه توکل‌نیا (۱۳۹۰) و صباغ و قیاسی (۱۳۸۸) قوی بوده است. این شباهت بدان معنا است که رضایت از زندگی، یکی از متغیرهای اصلی و تعیین‌کننده در میزان احساس تعهد اجتماعی است.

در آزمون فرضیه ۴، میانگین فراوانی مبادله ۳/۲ و ضریب همبستگی آن با متغیر احساس تعهد اجتماعی ۰/۱۴ است. یافته‌های تحقیقات سیدان و محمدی (۱۳۸۸) و لاور و یون (۱۹۹۳) نیز حاکی از رابطه مستقیم این دو متغیر است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت فراوانی و تکرار مبادلات، فشاری بیرونی روی مراحل تعهد ایجاد می‌کند و تعهد اجتماعی را افزایش می‌دهد.

در آزمون فرضیه ۵، احساس انومی ۲/۱ و ضریب همبستگی آن با متغیر احساس تعهد اجتماعی ۰/۲۲- است؛ یعنی احساس انومی با احساس تعهد اجتماعی رابطه معکوس دارد که این امر با یافته‌های تحقیق فاطمی‌نیا و حیدری (۱۳۸۶) و نوروزی (۱۳۸۷) همخوانی دارد. به عبارت دیگر، با افزایش احساس انومی در جامعه، سازمان اخلاقی جامعه، تنظیم امور و نظم و ثبات اجتماعی به هم می‌خورد و در نتیجه احساس تعهد اجتماعی افراد کاهش می‌یابد.

در آزمون t و سنجش رابطه متغیر احساس تعهد اجتماعی با متغیر جنس در این تحقیق می‌بینیم میانگین احساس تعهد اجتماعی در مردان، بیشتر از میانگین زنان است. این موضوع با نتایج تحقیق صباغ و قیاسی (۱۳۸۸) و تحقیق ایمان و مرادی (۱۳۸۶) همخوانی دارد. در نتیجه عامل جنس بر احساس تعهد اجتماعی افراد تأثیرگذار است. با توجه به یافته‌ها، فراوانی و تکرار مبادلات موجب افزایش احساس تعهد اجتماعی می‌شود و از آنجا که در ایران، مردان مبادلات و پیوندهای اجتماعی بیشتری از زنان دارند، می‌توان به این نتیجه رسید که فراوانی مبادله از طریق تأثیر غیرمستقیم نیز می‌تواند بر احساس تعهد اجتماعی اثرگذار باشد.

یافته جدیدی که در این تحقیق حاصل شد و در تحقیقات پیشین به آن اشاره نشده بود این است که احساس تعهد اجتماعی افراد در مقاطع تحصیلی مختلف با هم متفاوت است. به عبارت دیگر، احساس تعهد اجتماعی لزوماً با بالارفتن مقطع تحصیلی افزایش نمی‌یابد و مقطع تحصیلی پایین‌تر لزوماً دلیل بر پایین بودن احساس تعهد اجتماعی نخواهد بود.

در این تحقیق تمام فرضیه‌ها تأیید شدند و نتیجه رگرسیون چندمتغیره نشان داد ۵۳ درصد از تفاوت احساس تعهد اجتماعی را متغیرهای میزان اجتماعی شدن، میزان دینداری، رضایت از زندگی، فراوانی مبادله و احساس انومی تبیین می‌کند و ۴۷ درصد از تغییرات آن به عوامل و متغیرهای دیگر بستگی دارد. این ضریب تبیین چندگانه در مقایسه با تحقیقات گذشته با موضوع مشابه، ضریب بالایی است. در مجموع نتایج تحقیق حاضر با تحقیق پرچمی همسویی بیشتری دارد. در هر دو تحقیق، میزان اجتماعی شدن، گرایش دینی و رضایت از زندگی، با تعهد اجتماعی رابطه دارد و متغیر میزان اجتماعی شدن دارای بیشترین همبستگی با متغیر وابسته تعهد اجتماعی است.

با توجه به اینکه در تحقیق حاضر، متغیر احساس آنومی بر احساس تعهد اجتماعی افراد اثر معکوس دارد و هرچقدر افراد این متغیر را بیشتر احساس کنند، احساس تعهد اجتماعی آنان کمتر است؛ بنابراین لازم است دستگاه‌ها، سازمان‌ها و ارگان‌های ذی‌ربط، برنامه‌ها و خدمات خود را به نحوی ارائه دهند که معیارهای تشخیص خوب و بد در جامعه، ضمانت اجرای قوانین، عدالت اجتماعی و... در مردم بیشتر احساس شود تا از این طریق احساس آنومی مردم کاسته شود و تعهد اجتماعی افزایش یابد؛ از سوی دیگر مطابق نتایج، فراوانی مبادلات اجتماعی رابطه‌ای مستقیم با احساس تعهد اجتماعی دارد و از آنجا که در این تحقیق، احساس تعهد اجتماعی مردان بیشتر از زنان است، درمی‌یابیم که فراوانی مبادله نیز از طریق تأثیر غیرمستقیم می‌تواند بر احساس تعهد اجتماعی مؤثر باشد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود برای تقویت فراوانی مبادلات و مشارکت اجتماعی زنان، شهرداری مناطق مختلف، مراکز سرای محله، پارک‌های بانوان و مراکز از این قبیل بیش‌ازپیش فعال شود و از این طریق موجبات مشارکت و پویایی زنان فراهم شود که قطعاً بر احساس تعهد اجتماعی زنان مؤثر خواهد بود؛ همچنین آموزش و پرورش با هدف افزایش جامعه‌پذیری و دینداری دانش‌آموزان، در برنامه‌ریزی‌های درسی به موضوعاتی از قبیل ایثار و فداکاری، نوع‌دوستی، مذمت فردگرایی خودخواهانه، احترام به قوانین و هنجارهای اجتماعی بیشتر بپردازد و بر ارزش‌های دینی بیشتر تأکید کند تا از همان سنین پایین، تعهد اجتماعی در آنان تقویت شود؛ و در نهایت با توجه به ابعاد گوناگون تعهد اجتماعی و با در نظر گرفتن پیچیدگی آن، لازم است تحقیقاتی با روش‌های مختلف به‌ویژه روش‌های کیفی مانند مشاهده و مصاحبه انجام شود تا درک عمیق‌تر و بهتری از موضوع حاصل شود.

مأخذ مقاله: مستخرج از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «ارائه مدل علی از میزان رابطه متغیرهای مستقل با متغیر احساس تعهد اجتماعی»، گروه جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال. در این مقاله تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

- آزاد ارمکی، تقی و کمالی، افسانه (۱۳۸۳). اعتماد، اجتماع و جنسیت. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۵(۲)، ۱۰۰-۱۳۲.
- <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17351901.1383.5.2.4.3>
- آقاسی، محمد، آقازاده، معصوم و رفیعی، مهدی (۱۳۹۸). بررسی وضعیت اخلاق اجتماعی در جامعه (مطالعه شهر تهران). مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا)، ۱۷-۱۹.
- احمدی، امیر (۱۴۰۰). تأثیر جهت‌گیری مذهبی در ایجاد تعهد اجتماعی و قانون‌گرایی در بین جوانان شهر اسلام‌آباد غرب. *نشریه علمی انتظام اجتماعی*، ۱۳(۳)، ۶۷-۹۸.
- ایمان، محمدتقی و مرادی، گلمراد (۱۳۸۶). بررسی عوامل اقتصادی-اجتماعی مرتبط با تعهد اجتماعی جوانان شهر شیراز. *نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز*، ۱۲(۲۴).
- باقری، فاطمه، صدیق اورعی، غلامرضا و یوسفی، علی (۱۳۹۴). تعهد اجتماعی مفهومی جدید در عرصه علوم اجتماعی یا معنایی کهن در تاریخ اندیشه بشری. *فصلنامه علمی-پژوهشی اسلام و مطالعات اجتماعی*، ۳(۲)، ۱۰۸-۱۴۴. https://jiss.isca.ac.ir/article_20944.html
- پرچی، داوود (۱۳۷۴). تعهد اجتماعی جوانان و عوامل مؤثر بر آن. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی.
- استونز، راب (۱۳۸۸). *متفکران بزرگ جامعه‌شناسی*. ترجمه مهرداد میردامادی. تهران: مرکز.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۶۹). *نظریه‌های جامعه‌شناسی*. تهران: سمت.

توکل‌نیا، مرضیه (۱۳۹۰). تعهد اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در دانشجویان دانشگاه اصفهان. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه اصفهان.

چلپی، مسعود (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی نظم*. تهران: نشرنی.

حسینی‌نژاد ماه خاتونی، سید باقر، پریزاد، رضا و الهی‌منش، محمدحسن (۱۴۰۱). بررسی ارتباط بین تعهد اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین شهروندان شهر بندرعباس. *ماهنامه جامعه‌شناسی سیاسی ایران*، ۵(۱۱)، ۳۷۰۳-۳۷۱۳.

<https://doi.org/10.30510/PSI.2022.299093.2103>

حقیقتیان، منصوره و عبداللهی، منیژه (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر تعهد اجتماعی در بین دانش‌آموزان مقطع دبیرستان شهر اصفهان. *مطالعات توسعه*

اجتماعی ایران، ۳(۵)، ۴۶-۷۵. https://jisds.srbiau.ac.ir/article_1908.html

رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۸). *آنومی یا آشفتگی اجتماعی*. تهران: سروش.

ریترز، جورج (۱۳۷۴). *نظریه جامعه‌شناسی دوران معاصر*. ترجمه محسن ثلاثی. چاپ چهارم. تهران: علمی.

دانش، پروانه و علی‌پور، پروین (۱۳۹۲). مطالعه عوامل مرتبط با احساس آنومی فردی در میان دانشجویان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه

تهران)، مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۲(۲): ۲۰۳-۲۲۴. <https://doi.org/10.22059/jisr.2013.78811>

سازمان پزشکی قانونی کشور، خلاصه سالنامه آماری سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، تهران.

سیدان، فریبا و محمدی، خدیجه (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر میزان تعهد اجتماعی در زنان و مردان شاغل. *خردنامه همشهری*، ۳۹، ۱-۱۵.

شمس‌الدینی مطلق، محمدحسن و محمدجانی، محمدرضا (۱۳۹۳). مطالعه تأثیر تعهد سازمانی بر رفتار شهروندی سازمانی میان معلمان شهر

کرمان. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۳(۳): ۴۴۷-۴۷۱. <https://doi.org/10.22059/jisr.2014.53150>

صباغ، صمد و قیاسی، سحر (۱۳۸۸). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با میزان تعهد اجتماعی. *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۲(۵)، ۱۰۳-۷۸.

https://jss.tabriz.iau.ir/article_520992.html

عباسی، حسین، احمدی، سید احمد، فاتحی‌زاده، مریم و بهرامی، فاطمه (۱۳۹۶). اثربخشی زوج‌درمانی مبتنی بر نظریه انتخاب بر تعهد اجتماعی

زوجین. *نشریه آموزش و سلامت جامعه*، ۴(۲)، ۳-۱۰.

فاطمی‌نیا، سیاوش و حیدری، سیامک (۱۳۸۶). عوامل مرتبط با تعهدات شهروندی. *فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۱۰(۳۸)، ۴۱-۶۴.

کلمن، جیمز (۱۳۸۶). *بنیادهای نظریه اجتماعی*. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشرنی.

کوثری، مسعود (۱۳۸۵). *آنومی اجتماعی و اعتیاد به مواد مخدر*. تهران: جامعه و فرهنگ.

کوزر، لوئیس (۱۳۸۸). *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی*. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: علمی.

گراوند، هوشنگ و دلاور، علی (۱۳۹۷). فرامطالعه تحقیقات سرعت، نزاع و قاچاق مواد مخدر در طول سال‌های ۸۵-۹۶ در کلان‌شهر تهران و

راهکارهای مقابله با آن. *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۲۷(۸۹)، ۱-۳۹. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.24766933.1399.11.2.17.8>

لطفی خاچکی، بهنام و لطفی خاچکی، طاهره (۱۴۰۱). تحلیل عوامل مؤثر بر نحوه مواجهه افراد با بیماری کرونا با تأکید بر دینداری و بی‌تفاوتی

اجتماعی. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۱(۲)، ۴۲۹-۴۵۹. <https://doi.org/10.22059/jisr.2022.325935.1220>

مبارکی، محمد (۱۳۸۳). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و جرم. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

مبارکی، محمد، عظیمی، غلامرضا و فاطمی‌نیا، سیاوش (۱۳۹۲). تحلیل عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر تعهد اجتماعی. *پژوهش‌های*

جامعه‌شناسی معاصر، ۱(۲)، ۱۱۷-۱۵۱. https://csr.basu.ac.ir/article_1050.html

محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۷۵). بیگانگی مانعی برای مشارکت و توسعه ملی، بررسی رابطه میان بیگانگی و مشارکت اجتماعی-سیاسی. *نامه*

پژوهش فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۱، ۸۹-۱۱۰. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/131921>

محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳). *وندالیسم*. تهران: آگاه.

ممتاز، فریده (۱۳۸۱). *انحرافات اجتماعی (نظریه‌ها و دیدگاه‌ها)*. تهران: شرکت سهامی انتشارات.

- نوروزی، فیض‌الله (۱۳۸۷). تعهد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن. *مجله تخصصی جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد خلیخال*، ۱۳۶-۱۵۰.
<https://ntb.iau.ir/faculty/noroozi/fa/articlesInPublications/101>
- نوروزی، فیض‌الله (۱۳۸۷). فردگرایی خودخواهانه و عوامل مؤثر بر آن. *فصلنامه تغییرات اجتماعی-فرهنگی*، ۴(۳)، ۱۴۸-۱۶۲.
https://journal.khalkhal.iau.ir/article_527862.html
- یوسفی، علی، فرهودی‌زاده، مارینا و لشکری دربندی، مرضیه (۱۳۹۱). فشار هنجار تعهد اجتماعی در ایران. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۴۶(۲)، ۱۷۹-۱۹۲.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20085745.1391.23.2.9.4>
- Abbasi, H., Ahmadi, S. A., Fatehizadeh, M., & Bahrami, F. (2017). The effectiveness of couple therapy based on choice theory on the social commitment of couples. *Journal of Education and Community Health*, 4(2), 3-10. <http://fpcej.ir/article-1-116-fa.html> (In Persian)
- Abeyta, A. A., & Routledge, C. (2018). The need for meaning and religiosity: An individual differences approach to assessing existential needs and the relation with religious commitment, beliefs, and experiences. *Personality and Individual Differences*, 123, 6-13.
- Ahmadi, A. (2021). The effect of religious orientation in creating social conditions and legalism among the youth of West Islamabad city. *Scientific Journal of Social Order*, 13(3), 67-98. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1880880> (In Persian)
- Azad Armaki, T., & Kamali, A. (2014). Trust, community and gender. *Iranian Journal of Sociology*, 5(2). <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/91338> (In Persian)
- Bagheri, F., Sediq Orei, G., & Yousefi, A. (2015). Social commitment is a new concept in the field of social sciences or an old meaning in the history of human thought. *Islamic Research Quarterly and Social Studies*, 3(2). https://jiss.isca.ac.ir/article_20944.html (In Persian)
- Cochran, J. K., Wareham, J., Wood, P. B., & Arneklev, B. J. (2002). Is the school attachment/commitment-delinquency relationship spurious? An exploratory test of arousal theory. *Journal of Crime and Justice*, 25(2), 49-70.
- Danesh, P. & Alipoor, P (2013). Study of factors related to the feeling of individual anomie among students (Case study of Tehran University students), *Social Studies and Research in Iran*, 2(2), 203-224. <https://doi.org/10.22059/jisr.2013.78811> (In Persian)
- Fatemi Nia, S., & Heydari, S. (2007). Factors related to citizenship obligations. *Social Welfare Scientific-Research Quarterly*, 10(38), 41-64. <https://refahj.uswr.ac.ir/article-1-356-fa.html> (In Persian)
- Gravand, H., & Delavar, A. (2018). A meta-study of the investigation of theft, fighting and drug trafficking during the years 1985-1996 in the metropolis of Tehran and the strategies to deal with it. *Social Science Quarterly*, 27(89), 1-39. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.24766933.1399.11.2.17.8> (In Persian)
- Hekhetian, M., & Abdullahi, M. (2019). Factors affecting social commitment among Isfahan high school students. *Iranian Social Development Studies*, 3(5), 46-75. https://jisds.srbiau.ac.ir/issue_410_414.html (In Persian)
- Hosseininejad Mah Khatouni, S. B., Parizad, R., & Elahi Menesh, M. H. (2022). Investigating the relationship between social commitment and political participation among the citizens of Bandar Abbas. *Iranian Political Sociology Monthly*, 5(11), 3703-3713. https://jou.spsiran.ir/issue_20338_21622.html (In Persian)
- Iman, M. T., & Moradi, G. (2006). Investigating socio-economic factors related to the youth of Shiraz city. *Journal of Tabriz University Faculty of Humanities and Social Sciences*, 12(24). <http://ensani.ir/fa/article/journal-number/25982> (In Persian)
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The lancet*, 360(9339), 1083-1088.
- Lawler, E. J., & Yoon, J. (1993). Power and the emergence of commitment behavior in negotiated exchange. *American Sociological Review*, 465-481.
- Lotfi Khachki, B., & Lotfi Khachki, T. (2022). Analysis of the factors affecting how people face the corona disease with emphasis on religiosity and social indifference. *Social Studies and Research in Iran*, 11(2), 429-459. <https://doi.org/10.22059/jisr.2022.325935.1220> (In Persian)

- Ma, J., Hong, J., Yoo, B., & Yang, J. (2021). The effect of religious commitment and global identity on purchase intention of luxury fashion products: A cross-cultural study. *Journal of Business Research*, 137, 244-254.
- Mobaraki, M., Azimi, G., & Fateminia, S. (2013). Analysis of socio-cultural factors affecting social commitment. *Contemporary Sociological Research*, 1(2), 117-151. https://csr.basu.ac.ir/article_1050.html (In Persian)
- Mohseni Tabrizi, A. (1996). Alienation is an obstacle for participation and national development, examining the relationship between alienation and socio-political participation. *Research Letter of Cultural Research Quarterly*, 1, 89-110. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/131921> (In Persian)
- Norouzi, F. (2008). Selfish individualism and factors affecting it. *Scientific and Research Quarterly of Social Sciences*, 4(18), 148-162. https://journal.khalkhal.iau.ir/article_527862.html (In Persian)
- Norouzi, F. (2008). Social commitment and factors affecting it. *Special Journal of Sociology of Khalkhal Azad University*, 136-150. <https://ntb.iau.ir/faculty/noroozi/fa/articlesInPublications/101> (In Persian)
- Rohmad, R., Talib, S. G., Aisyah, N., Mutlak, D. A., Dwijendra, N. K. A., & Hammid, A. T. (2022). The role of religious commitment in Islamic teachings in social responsibility of Iraqi Muslims. *HTS Theologiese Studies/Theological Studies*, 78(1).
- Rosenholtz, S. (1989). *Teachers' workplace: The social organization of schools*. New York: Longman.
- Rusbult, C. E., Zembrodt, I. M., & Gunn, L. K. (1982). Exit, voice, loyalty, and neglect: Responses to dissatisfaction in romantic involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(6), 1230-1242.
- Sabbagh, S., & Qiyazi, S. (2009). Examining social factors related to the level of social commitment. *Sociological Studies*, 2(5), 78-103. https://jss.tabriz.iau.ir/issue_112253_112254.html (In Persian)
- Seidan, F., & Mohammadi, K. (2009). Factors affecting the level of social commitment in working women and men. *Kheradnameh Hamshahri*, 39, 1-15. www.ensany.ir/fa/tag/110830 (In Persian)
- Yousefi, A., Farhoudizadeh, M., & Lashkari Darbandi, M. (2012). The pressure of the norm of social commitment in Iran. *Applied Sociology*, 46(2), 179-192. <https://doi.net/dor/20.1001.1.20085745.1391.23.294> (In Persian)